

ЖИСМОНИЙ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ МИЛЛИЙ АНЪАНАЛАР ВОСИТАСИДА ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ МЕТОДИК ТАЪЛИМОТИ

А. Т. Жумаев

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти ўқитувчиси

Ф. А. Турдиев

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти талабаси

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада жисмоний таълим жараёнини миллий анъаналар воситасида ташкил этишнинг методик таълимотини ташкил қилинган.

Таянч сузлар: жисмоний таълим, анъана, жараён, восита, ривожланиш, шаклланиши.

КИРИШ

Ўзбекистоннинг ижтимоий-маданий салоҳиятида жисмоний тарбия ва спорт ўзига хос мазмун, шакл, мақсад ва моҳиятга эга. Уларни аҳолининг кундалик турмуш маданиятига сингдириш, ўқувчи ёшларнинг жисмоний баркамоллигини тарбиялаш, иктидорли ёшларни спортга жалб этиш, уларнинг маҳоратларини ошириш, спорт орқали мамлакатнинг шон-шухратини жаҳонга кенг ёйиш каби кенг камровли ва кулами чуқур тадбирларни ўтказишда жисмоний маданият ҳамда спорт мутахассисларининг иш фаолиятлари эътиборга лойикдир.

Жисмоний маданият ва спорт мутахассисларини тайёрлаш, уларнинг билимларини чуқурлаштириш ва амалий малакалари ҳамда ижодкорлиги, ташаббускорлигини доимо ошириш ҳозирги давр муаммоларидан биридир.

Маълумки, юкори малакали мутахассислар тайёрлашда Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институти (ЎзДЖТИ), Университет ва педагогик институтлар таркибидаги жисмоний маданият факультетлари фаолият курсатмоқда. Урта махсус таълими буйича кадрлар тайёрлашда вилоятлар марказидаги олимпия захиралари коллежлари ва баъзи бир педагогик коллежларда ҳам самарали меҳнат қилинмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тугрисида»ги қонуни (1997), Давлат таълим стандартлари асосида жисмоний маданият факультетларининг уқув режаси янгидан тузилиб, уларда ихтисослик

буйича назарий фанлар ва амалий турлар (спорт турлари) мавжуддир. Уларнинг таркибида «Миллий истиклол гоёси: асосий тушунча ва тамойиллар», «Маънавият асослари» каби янги ўқув фанларининг киритилиши муҳим воқелиқдир. Яъни жисмоний маданият ва спорт соҳасида талабаларга ўз ихтисосликларини эгаллашда миллий кадриятлар ва уларнинг мазмунидаги миллий анъаналар ҳақида билим олишга имкониятлар яратилди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари туғрисида»ги қарори (1999, 27 май) уқув юртларда жисмоний таълим сифатини яхшилаш, спорт машғулотларини талаб даражасида ўтказиш, ўқувчи ёшлар ва талабаларнинг севимли спорт турлари буйича хилма-хил спорт мусобақаларини купрок ташкил этиш лозимлиги қурлатилган. Бунинг учун жисмоний тарбия ўқитувчилари спорт турлари бўйича мураббийлар ва оммавий соғломлаштирувчи жисмоний тарбия-спорт тадбирлари учун ташкилотчи- методистлар тайёрлашни яхши йулга қуйиш лозимлиги алоҳида ўқтирилган.

Бундай талабларни амалда бошқариш масалалари ишлаб чиқариш меҳнат жамоалари, турли муассасалар, аҳоли истиқомат жойлари, дам олиш ва ҳордиқ чиқариш оромгоҳлари маконларининг ижтимоий меҳнат шароитлари, ижтимоий меҳнат таъминотлари билан боғлиқлигини эътиборга олиш лозим. Яъни уларда оммавий соғломлаштириш, жисмоний тарбия ва спорт тадбирларини ташкил қилувчи ташкилотчи-мураббийларга бўлган эҳтиёжлар, заруриятлар асосида штатларни белгилаш, зарур булган спорт ташкилотлари ёки олий ва урта махсус ўқув юртларига буюртмалар беришни йулга қуйиш лозим бўлади. Бундай жараён йулга қуйилса, маълум соҳаларда ташкилотчиларнинг қупайиши, уларнинг иш фаолиятларида миллий анъаналарни кенг ёйиш, улардан мақсадли фойдаланиш мумкин бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат таълим стандартлари (1999) ҳамда «Соғлом авлод Давлат дастури»да ўқув юртларда жисмоний таълимнинг узлуксизлигини таъминлаш, ўқувчи ёшлар ва талабаларни оммавий равишда спорт тадбирларига жалб этиш муҳим вазифа қилиб қуйилган. Шу асосда олий таълим тизими (1999) ва академик лицей, касб-хуна қоллежлари ва урта махсус уқув юртлари учун «Жисмоний тарбия»

дастури (2001) ишлаб чиқилиб, улар амалда қўлланилмоқда. 2000 йил 1 мартдан бошлаб «Алпомиш» ва «Барчиной» махсус тестлари жорий этилди. Уларнинг мазмун, шакл ва мақсадлари ўқувчи ёшлар ва талабаларнинг жисмоний тайёргарлигини ривожлантириш, меҳнат ва муҳофаа ишларига лаёқатли қилиб етиштиришга қаратилган.

Мамлакатимизда олиб борилаётган туб ислохотлар, маданият, тиббиёт, таълим ва спорт соҳаларидаги оммавий тадбирларнинг мақсад ва вазифалари, уларнинг мазмуни касб-хунар йулида тахсил олаётган ёшларнинг ҳар томонлама етук бўлиши, давр талабаларига тула жавоб бериши, бунда меҳнат қилиш, Ватанга садоқат ҳис-туйғулари ва эътиқодлари билан боғлиқ бўлган барча фазилатларга эга бўлишни тақозо этмоқда. Буларни таъкидлашдан мақсад шуки, юқоридаги «Жисмоний тарбия» дастурларида миллий кадриятларни жисмоний тарбия дарсларида ўрганиш айниқса, миллий анъаналарда жисмоний тарбия, спорт, саёҳат ва халқ миллий ўйинларидан фойдаланиш йўллари ҳақида тўла маълумотлар йўқ. Бу эса ўқувчи ёшларнинг миллий анъаналар ҳақидаги тушунчалари, бунда жисмоний тарбиянинг моҳиятини билишга салбий таъсир қилмоқда. Яна бир томони шундаки, аксарият жисмоний тарбия ўқитувчилари дастурдан чиқа олмайди, ижодий ёндашиш, амалий ташаббуслар кам учрайди. Бундай салбий хусусиятлар талабаларнинг ўқув амалиётлари (педагогик ва ташкилий) жараёнида айнан намоён бўлмоқда. Маълумки, жисмоний таълим жараёнларининг ўзига хос хусусиятлари бор. «Жисмоний тарбия ва жисмоний маданият» факультетларининг ўқув режаси таҳлил қилинганда 2 йуналиш маълум бўлмоқда:

1. Талабаларнинг танланган спорт тури мутахассислиги бўйича тайёргарлик ва маҳорат ошириш машғулотлари. Бу жараён Республикадаги барча факультетлар ва УзДЖТИда умумий хусусиятга эга бўлган шакл, мазмун ва методика олиб боради.

2. Факультетдаги профессор-ўқитувчиларнинг салоҳиятлари, уларни қизиқтирган махсус фанлар (ихтисосликка кириш, илмий тадқиқотлар методикаси, миллий кадриятлар ва жисмоний тарбия ва х.к.) бўйича курслар ташкил этилган. Бу жараёнлар талабаларда у ёки бу даражада ихтисослашган тушунча ва билимларни эгаллашга ижобий таъсир қилмоқда. Лекин бу ҳолат барча олий ўқув юртлирида яхши йулга қуйилган, уларнинг сифати юқори даражада, деб бўлмайди. Бунинг

хам баъзи бир объектив ва субъектов сабаблари бор. Булар: 1) жисмоний тарбия ва миллий анъаналарнинг ижтимоий-тарбиявий хусусиятларини мужассамлаштирувчи укув-услугий кулланма ва тавсияномалар мукаммап равишда ишлаб чиқилмаган; 2) спорт турлари буйича назарий тушунчалар ва амалий-касбий билимларни чуқурлаштиришда фаолият курсатаётган уқитувчиларда анъаналар хақидаги билимлар анча саёз; 3) реферат, курслар ва битирув (диплом) ишларида маънавий ва жисмоний камолот мавзулари уларнинг ўзора узвий боғлиқликлари муфассал ёритилмаган; 4) магистрлар, аспирантлар ва мустақил илмий изланувчилар томонидан жисмоний тарбия ва спорт тадбирлари ҳамда хозирги давр талаблари асосида миллий анъаналарда мақсадли фойдаланиш усуллари, амалий ишларга доир махсус тадқиқотлар олиб борилмаяпти.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон болалар спортини ривожлантириш жамғармаси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида»ги қарорида (30.10.02) энг аввало, умумтаълим мактабларида жисмоний тарбия ишларини яхшилаш, уларга зарур булган шарт-шароитлар яратиб бериш белгиланган. Шу асосда ққтидорли болаларни танлаш, тажриба-синовдан ўтказиш ва уларни спорт мактабларига сафарбар қилиш алоҳида таъкидланган. Бундай ташкилий, амалий ва тарбиявий шароитларда миллий анъаналарда кулланилаётган спорт чиқишлари, оммавий намоишлар муҳим аҳамият касб этиши мумкин. Шу сабабдан жисмоний маданият факультетларининг барча босқичларидаги талабаларга болалар спорти ва миллий анъаналарнинг бир- бирига тарбиявий, ташкилий жиҳатдан мутаносиблик усулларини ўргатиш лозим бўлади. Бундай ижтимоий-тарбиявий таълимотлар ва амалий фаолиятларни барча назарий ва амалий (спорт) дарслар ҳамда спорт машғулотлари жараёнида ўргатиш лозим.

Ўқув режадаги спорт тури (гимнастика, енгил атлетика, сузиш, кураш, ихтисослик ва х.к.) буйича ўтказиладиган дарслар ва спорт машғулотларида узларига тегишли булган «Алпомиш» ва «Барчиной» махсус тестлари синов меъёрий талабларни ўргатишда миллий кадриятлар мазмунида ифода этилган анъанавий удумлар, урф-одатларни эслатиш, аждодларимиз хаётида рамзий маънода давом этиб келган. Аммо «Алпомиш» достони ва бошқа бадий асарлар, тарихий, маданий ва археологик манбалар хақида тегишли маълумотларни талабаларга чуқур

сингдириш мақсадга мувофиқ. Хар бир сохадаги каби жисмоний тарбия ўқитувчиларини тайёрлашда етарли даражада назарий билим ва амалий кўникмалар хосил қилдириш энг асосий фаолиятлардан биридир.

Демак, юкоридагилардан келиб чикиб республикада олиб борилаётган илмий тадқиқотлар мазмунида жисмоний таълим, спорт, саёхатлар ва халқ миллий ўйинларининг миллий хусусиятлари ҳамда уларнинг ижтимоий- тарбиявий жараёнларига катта эътибор берилиши лозим. Жумладан, мамлакат микёсида утказилаётган нуфузли оммавий спорт мусобакалари, маданий-спорт тадбирларининг очилиши ва яқунларида намоиш этилаётган спорт чиқишлари, кўргазмали намоишлар, тарғибот йўналишларидан туман (шахар) на бошланғич ташкилотларда намуна сифатида фойдаланиш яхши йулга кўйилиши керак. Энг асосийси жисмоний таълим ўқитувчилари фақат машғулот ўтказиш, спорт турлари буйича мураббийлар эса фақат мураббийлик фаолияти билан шуғулланиб қолмасдан, ўқувчи ва талабаларни спорт билан банд булиш жараёнини хамкорликда ташкиллаштириш ишлари амала оширилса, мақсадга мувофиқ бўлари.

Хулоса: Жисмоний таълим жараёнини миллий анъаналар воситасида ташкил этишнинг методик таълимотини ташкил қилинган. Энг асосийси жисмоний таълим ўқитувчилари фақат машғулот ўтказиш, спорт турлари буйича мураббийлар эса фақат мураббийлик фаолияти билан шуғулланиб қолмасдан, ўқувчи ва талабаларни спорт билан банд бўлиши кўзга тутилган.

REFERENCES

- 1.Жумаев А.Т Ф.А.Турдиев. Ёшлар-Ўсмирларга мувофиқ тавсия этиладиган жисмоний маданият турлари. Муғаллим ҳем узликсиз билимлендириу Илмий методик журнал 3-сон 2021 йил 130-133
- 2.Жуаев А.Т методика специальной физической подготовки студентоа по волейболу в соревновательном периоде методом кластера Халқ таълими Илмий методик журнал 5-сон 2021 йил 131-134
- 3.Жумаев А.Т Янги даврда спортнинг ижтимоиллаштирувчи мавқеи. Муғаллим ҳем узликсиз билимлендириу Илмий методик журнал 1-сон 2020 йил 159-163
- 4.Жумаев А.Т, Маматкулов Р.С, Султанов А.И, Юсупбаева А.С Основы государственной политики республики Узбекистан в области развития

физической культуры и спорта International journal of consensus № 3 2020 йил 61-67

5. Mamatqulov R.S Jumayev A.T Juraboyev A.B Qurbonova M.E Features and application of the cluster method of its organizations in lessons in secondary school and higher pedagogical institutions. International journal on Integrated Education 2020 90-94

6. Jumayev A.T Yusupbayeva A.S Диагностика Фактуального уровня сформированности готовности будущих педагогов научно-исследовательской деятельности. London grand Britain march 11-12 2020 95-97

7. Jumayev A.T Mamatqulov R.S Sultonov A I Yusupbayeva A.S Basis of state policy of the republic of Uzbekistan in the field of development of physical culture and sports. KONSENSUS XALQORA JURNAL 2020 60-67

8. Жумаев А.Т Талабаларнинг саломатлик компетентлигини ривожлантиришнинг ўзига хос хусусиятлари. Муғаллим ҳем узликсиз билимлендириу Илмий методик журнал. №4 2018 йил 151-153 бетлар.

9. Jumaev Adilkhakim² , Mamatkulov Ravshanjon³ , Sultanov Alisher⁴ , Yusupbaeva Amangul⁵ , Umaralieva Dilfuza⁶ , Atabekov Fozil GENDER EQUALITY IN SPORT: STAGES OF WOMEN'S SPORT DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN. Palarch's journal of Archaeology of Egypt/Egyptology 2021 1733-1747

10. М.У.Ишонкулов, Жумаев Абдилхаким Турдиевич ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯДА ИННОВАЦИЯЛАР 2-МАХСУС СОН. 2020 йил 584-588 бетлар.

11. MAMATKULOV R.S Umaralieva D.U JUMAEV.A.T. EDUCATION OF THE PHYSICAL QUALITY OF STUDENTS IN PEDAGOGICAL UNIVERSITIES BY MEANS OF THE CLUSTER METHOD WITH THE HELP OF THE BADMINTON GAMENOVATEUR PUBLICATIONS JournalNX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal 2021 156-159

12. Yusupbayeva A.S Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari Халқ таълими Илмий методик журнал 5-сон 2021 йил